

14.5.2014

Dnro 4659/4/13

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Eteläpää

HÄTÄKESKUKSEN TEHTÄVÄN VÄLITTÄMÄTTÄ JÄTTÄMINEN

1 KANTELU

Kantelija arvosteli 22.10.2013 oikeusasiamiehelle osoittamassaan kirjoituksessa - - - hätäkeskuspäivystäjän menettelyä jättää hälyttämättä sairaankuljetusta 11.10.2013 noin klo 7.05 kantelijan soittaman hätäpuhelun perusteella.

Kantelusta ja käytettävissä olevista puhelutallenteista ilmeni, että kantelija oli aiemmin aamuyöllä soittanut hätäkeskukseen puolisonsa oireiden johdosta. Tuolloin paikalla oli käynyt ambulanssi ja ensihoitajat olivat todenneet, ettei sairauskohtauksen saanut henkilö tarvinnut sairaankuljetusta. Aamulla oireet olivat pahentuneet, minkä johdosta kantelija soitti ensihoitajien ohjeiden mukaan uudestaan hätäkeskukseen.

Hätäkeskuspäivystäjä ei kuitenkaan hälyttänyt sairaankuljetusta vedoten siihen, että sairauskohtauksen saanut henkilö oli puhelun taustalla ilmoittanut, ettei tarvitse hätäkeskusta eikä ilmeisesti myöskään sairaankuljetusta.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Saatu selvitys

Vuoromestari A kertoo selvityksessään, että puhelun aluksi kantelija kertoi ambulanssin käyneen klo 2.30 aikaan ja todenneen, ”ettei miehelläni ole mitään mukamas ja nyt ei pääse vessaan”. Selvitettyään sen, mistä ilmoitus tuli A ryhtyi tekemään riskinarviota.

Riskinarviossaan A pyrki selvittämään, pystyykö potilas pitämään yläraajat koholla rinnan edessä, koska tämä on yleensä helppo tehdä ja antaa selviä viitteitä mahdollisista halvausoireista. Puhelun aikana tähän ei kuitenkaan saatu selvyyttä. Kantelija kertoi kokeen aiemman puhelun aikana onnistuneen. Kantelijan kanssa keskustellessaan A kuuli taustalta selvästi mieshenkilön sanovan, ettei hän tarvitse mitään apua. Puhelun aikana selvisi myös, että mieshenkilö liikkuu asunnossa. Tämän jälkeen A kertoo tiedustelleensa, kieltäytyykö mies hoidosta, mihin hän sai kantelijalta myöntävän vastauksen. A pyrki kuitenkin jatkamaan riskinarviotaan tämänkin jälkeen, mutta tämä ei onnistunut, koska kantelija kertoi miehensä kieltäytyvän yhteistyöstä.

A kertoo pyrkineensä selvittämään mieshenkilön oireita sekä arvioimaan tämän yleistilaa käytössä olevan riskinarvio-oppaan mukaisesti. Tätä vaikeutti kuitenkin suuresti mieshenkilön yhteistyöhaluttomuus. Ainoa asia, minkä A sai selville, oli mieshenkilön normaalilta vaikuttava puhe. A:n mukaan hänellä ei ole ollut tarkoituksena puhelun yhteydessä antaa sellaista kuvaa, ettei mitään voida tehdä mieshenkilön yhteistyöhaluttomuuden johdosta vaan viestittää, että riskinarviota ei kyetä suorittamaan kunnolla.

A:n mukaan hänen hälytyspäätökseensä vaikutti hätäkeskuksessa voimassa oleva ohje "HYKS ambulanssien epäämisohje (18.3.2011)", jossa on esimerkkejä tilanteista, joissa ambulanssia ei hälytetä: *tilanteet, joissa ilmoittajan mielestä tilanne olisi hyvä tarkistaa, mutta potilaaksi oletettu täysi-ikäinen henkilö selvästi kieltäytyy avusta; ei koske myrkytyksiä, itsetuhoisuutta tai vammaa/sairaustapausta, jossa ilmoituksesta voidaan päätellä potilaan olevan hengenvaarassa.* A:n mukaan myös hätäkeskuspäivystäjäkoulutuksessa opetetaan ohjeen kanssa yhdenmukaisesti, ettei ambulanssia tarvitse hälyttää jos potilas selkeästi kieltäytyy eikä puhelussa mikään viittaa siihen, että potilas olisi kykenemätön päättämään omista asioistaan.

Hätäkeskuslaitos katsoo, että A on toiminut riskinarviota suorittaessaan voimassaolevien ohjeiden mukaisesti ja harkintavaltansa rajoissa. A on pyrkinyt tekemään hätäpuhelun perusteella riskinarviota, mutta mieshenkilö on kieltäytymisellään tehnyt sen mahdottomaksi ja myös kieltäytynyt vastaanottamasta apua. A:lla on ollut perusteet jättää tehtävä välittämättä ensihoitoyksikölle.

Hätäkeskuslaitoksen mukaan kohdehenkilön yhteistyökyvyttömyydellä tai -kykenemättömyydellä ei ole merkitystä sille, hälytetäänkö ensihoitoyksikkö tehtävälle vai ei, mutta potilaan kieltäytymisellä on.

Hätäkeskuslaitoksen voimassaolevassa operatiivisessa voimassaolevassa operatiivisessa salityöskentelyohjeessa, johon on koottu yhteen eri viranomaisien hätäkeskuksille antamat tehtävänkäsittelyyn liittyvät ohjeet, on määritelty, että *"Ensihoitoyksikköä ei kuulu hälyttää, mikäli täysi-ikäinen henkilö selvästi kieltäytyy avusta. Tämä ei koske myrkytyksiä, itsetuhoisuutta, epäiltyä mielenterveysongelmaa, tai vammaa/sairastapausta, jossa ilmoituksen mukaan potilaan voidaan päätellä olevan hengenvaarassa."* Hätäkeskuslaitos viittaa lisäksi edellä mainittuun HYKS:n Ensihoitoyksikön antamaan ohjeeseen.

Hätäkeskuslaitoksen mukaan riskinarviota ei pystytty suorittamaan ja oireet sopivat useaan eri sairauteen, esimerkiksi migreenikohtaukseen, joka ei ole hengenvaarallinen tila. Hätäkeskuslaitoksen mukaan syy ensihoitoyksikön hälyttämättä jättämiseen ja riskinarvion keskeytymiseen oli yksinomaan kohdehenkilön ilmoitus siitä, että hän ei halua apua itselleen, ei yhteistyön puute. Hätäkeskuslaitoksen mukaan ilmoituksen perusteella ei ole pääteltävissä, että potilas olisi ollut hengenvaarassa.

Hätäkeskuslaitos toteaa, että lähtökohtaisesti jokaisella on oikeus itsemääräämisoikeutensa perusteella päättää, haluaako hän turvautua viranomaisapuun sairautensa hoidossa. Henkilö voi itse harkita soittaako sairauskohtauksestaan hätäkeskukseen, hakeutuuko itse lääkärin vastaanotolle vai jättääkö soittamatta tai hakeutumatta. Tämä itsemääräämisoikeus on todettu muun muassa lain potilaan asemasta ja oikeudesta 6 §:ssä, jonka mukaan potilasta on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Myös Suomen perustuslaki antaa yksilölle suojaa viranomaistoimenpiteitä vastaan: jokaisella on muun muassa oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja yksityisyyden suojaan.

Jotta itsemääräämisoikeutta voisi tosiasiallisesta toteuttaa, tulee potilaan voida kieltäytyä hoitotoimenpiteistä jo hätäilmoitusta tehtäessä. Tilannetta, jossa täysi-ikäinen henkilö voi ensimmäisen kerran kieltäytyä viranomaisavusta vasta, kun ensihoitoyksikkö on ulkopuolisen ilmoittajan – tai äärimmäisessä tapauksessa poliisilta saadun virka-avun – avustuksella vastoin hänen tahtoaan tunkeutunut henkilön asuntoon, ei voida Hätäkeskuslaitoksen mukaan pitää kovin mielekkäänä. Sillä, että potilaan kielloista huolimatta kategorisesti lähetettäisiin aina ensihoito tarkistamaan potilaan tila, mikäli hätäpuhelussa tämän terveydentilaa jollain tavalla epäiltäisiin, tehtäisiin tyhjäksi henkilön itsemääräämisoikeuden keskeinen sisältö.

Vaikka hätäpuhelun kohdehenkilö ei olekaan hoitosuhteessa hätäkeskukseen ja sen päivystäjään, on tilannetta koko hoitoketjun rakenne huomioon ottaen tulkittava siten, että potilaan kieltäytymisoikeus hoidosta tulee alkaa jo hätäpuheluvaiheessa. Hätäkeskuslaitos toteaa lisäksi, että hätäkeskuspäivystäjien koulutuksesta vastaava Pelastusopisto koulutuksessaan määrittelee hätäpuhelun kohteen potilaaksi ja korostaa potilaan itsemääräämisoikeuteen kuuluvaa kieltäytymisoikeutta myös hätäpuhelujen osalta. Myös terveystoimen riskinarvio-ohjeistuksessa hätäpuhelun kohdetta kuvataan sanalla ”potilas”.

Hätäkeskuslaitos toteaa sen arvioimisen, onko henkilö täydellisesti orientoitunut aikaan, paikkaan ja tapahtumiin, olevan puhelimen välityksellä äärimmäisen hankalaa. Hätäkeskuslaitos viittaa edellä mainittuun operatiiviseen salityöskentelyohjeeseen, missä määritellään ne tehtävälajit ja tilanteet, jolloin hätäilmoituksen kohteena olevalle on lähetettävä viranomaisapua riippumatta tämän omasta tahdosta. Kysymyksessä olevan puhelun perusteella A ei ole perustellusti voinut päätyä pitämään potilaan tilaa hengenvaarallisena.

A oli hätäkeskustietojärjestelmästä nähnyt, että henkilö oli kieltäytynyt hoitotoimenpiteistä saman sisältöisen puhelun perusteella kohteeseen hälytetyille ensihoitoyksikölle noin neljä tuntia aiemmin. Tuolloin ensihoitohenkilöstö oli arvioinut potilaan olleen kykenevä päättämään omasta hoidostaan ja jätti hänet kuljettamatta hoitolaitokseen. Kantelussa tarkoitetussa hätäpuhelussa tämä oli edelleen jatkanut hoidosta kieltäytymistään. Hätäkeskuslaitoksen mukaan A:n toiminnassa ei ole huomautettavaa.

3.2

Sovellettavia säännöksiä

Perustuslain 7 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen.

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu.

Perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaan jokaiselle, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon.

Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystalvet ja edistettävä väestön terveyttä.

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (potilaslaki) 1 §:n mukaan potilaan asemaan ja oikeuksiin terveyden- ja sairaanhoitoa järjestettäessä sovelletaan tätä lakia, jollei muussa laissa toisin säädetä.

Potilaslain 2 §:n 1 kohdan mukaan tässä laissa tarkoitetaan potilaalla terveyden- ja sairaanhoitopalveluja käyttävää tai muuten niiden kohteena olevaa henkilöä ja 3 kohdan mukaan terveydenhuollon ammattihenkilöllä terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/94) 2 §:ssä tarkoitettua henkilöä.

Potilaslain 5 §:n 1 mukaan potilaalle on annettava selvitys hänen terveydentilastaan, hoidon merkityksestä, eri hoitovaihtoehdoista ja niiden vaikutuksista sekä muista hänen hoitoonsa liittyvistä seikoista, joilla on merkitystä päätettäessä hänen hoitamisestaan. Selvitystä ei kuitenkaan tule antaa vastoin potilaan tahtoa tai silloin, kun on ilmeistä, että selvityksen antamisesta aiheutuisi vakavaa vaaraa potilaan hengelle tai terveydelle. Pykälän 2 momentin mukaan terveydenhuollon ammattihenkilöstön on annettava selvitys siten, että potilas riittävästi ymmärtää sen sisällön. Jos terveydenhuollon ammattihenkilö ei osaa potilaan käyttämää kieltä taikka potilas ei aisti- tai puhevian vuoksi voi tulla ymmärretyksi, on mahdollisuuksien mukaan huolehdittava tulkitsemisesta.

Potilaslain 6 §:n 1 momentin mukaan potilasta on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Jos potilas kieltäytyy tietyistä hoidosta tai hoitotoimenpiteistä, häntä on mahdollisuuksien mukaan hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan muulla lääketieteellisesti hyväksyttävällä tavalla.

Hätäkeskuslaitoksen tehtävistä säädetään hätäkeskustoiminnasta annetun lain 4 §:n 1 ja 2 momenteissa.

Hätäkeskuslaitoksen tehtävänä on:

- 1) hätäkeskuspalvelujen tuottaminen;
- 2) hätäkeskuspalvelujen tuottamiseen liittyvä pelastustoimen, poliisitoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen viranomaisten toiminnan tukeminen, kuten ilmoituksen tai tehtävän välittämiseen liittyvät toimenpiteet, viestikeskustehtävät, väestön varoittamistoimenpiteiden käynnistäminen äkillisessä vaaratilanteessa sekä muut viranomaisten toiminnan tukemiseen liittyvät tehtävät, jotka Hätäkeskuslaitoksen on tarkoituksenmukaista hoitaa (tukipalvelut); sekä
- 3) hätäkeskuspalveluihin liittyvien tehtävien ja toimintatapojen kehittäminen ja valvonta.

Tässä laissa hätäkeskuspalveluilla tarkoitetaan hätätilanteita koskevien ja muita vastaavia pelastustoimen, poliisin tai sosiaali- ja terveystoimen viranomaisen välittömiä toimenpiteitä edellyttävien ilmoitusten (hätäilmoitus) vastaanottamista ja arviointia sekä ilmoituksen tai tehtävän välittämistä viranomaisten antamien ohjeiden mukaisesti asianomaiselle viranomaiselle tai viranomaisen tehtäviä sopimuksen perusteella hoitavalle.

Hätäkeskuslaitoksen päivystystehtävää suorittavan henkilöstön tehtävänä on em. lain 12 §:n mukaan:

Hätäkeskuslaitoksen päivystystehtävää suorittavan henkilöstön tehtävänä on:

- 1) vastaanottaa hätäilmoituksia;
- 2) arvioida hätäilmoituksen perusteella tehtävän kiireellisyys ja tilanteen edellyttämät voimavarat;
- 3) välittää ilmoitus tai tehtävä käytettävissä olevien tietojen perusteella sekä suorittaa siihen liittyvät muut välittömät toimenpiteet;
- 4) antaa välitettyyn ilmoitukseen tai tehtävään liittyen tukipalveluja pelastus-, poliisi- sekä sosiaali- ja terveystoimen viranomaisten tehtäviä hoitaville yksiköille tai hälytetyille tahoille sekä muulle viranomaisen ohjeessa mainitulle, kuten rajavartiolaitoksen yksikölle;
- 5) tehdä ratkaisu ilmoituksen tai tehtävän välittämättä jättämisestä, mikäli ilmoitus tai tehtävä ei edellytä hälyttämistä tai muuta välittämistä;

- 6) keskeyttää ja lopettaa vastaanotettua ilmoitusta koskeva yhteydenotto, jos asian laatu osoittaa, että se ei kuulu Hätäkeskuslaitoksen tehtäviin tai kysymyksessä ei ole hätäilmoitus;
- 7) antaa mahdollisuuksien mukaan ilmoituksen tekijälle hätäilmoituksen käsittelyn yhteydessä hätätilanteeseen liittyen neuvontaa ja ohjausta; sekä
- 8) huolehtia Hätäkeskuslaitokselle kuuluvista muista kiireellisistä tehtävistä.

Edellä 1 momentin 5 kohdassa tarkoitetusta ilmoituksen tai tehtävän välittämättä jättämisestä sekä 6 kohdassa tarkoitetusta yhteydenoton keskeyttämisestä ja lopettamisesta ei tehdä erillistä päätöstä. Yhteydenoton keskeyttämisestä tai lopettamisesta sekä ratkaisusta jättää ilmoitus tai tehtävä välittämättä on ilmoitettava ilmoituksen tekijälle.

Suoritettaessa 1 momentin mukaisia tehtäviä ja toimenpiteitä on otettava huomioon asianomaisten viranomaisten Hätäkeskuslaitokselle antamat 14 §:n 2 momentissa tarkoitetut ohjeet.

3.3

Kannanotto

Soveltuuko potilaslaki tilanteeseen?

Kantelussa arvostellun menettelyn arvioinnissa on käsitykseni mukaan ensinnäkin pohdittava sitä, miten tulee käsillä olevassa tilanteessa suhtautua asiakkaan ”hoidosta kieltäytymiseen” eli tässä sairaankuljetuksen hälyttämiseen. Ovatko hätäkeskuspäivystäjä ja hätäkeskuksen asiakas sellaisessa asemassa, että potilaslain potilaan itsemääräämisoikeutta koskevaa sääntelyä tulee soveltaa heihin?

Potilaslain 2 §:n mukaan potilaalla tarkoitetaan terveyden- ja sairaanhoitopalveluja käyttävää tai muuten niiden kohteena olevaa henkilöä. Lakia koskevan hallituksen esityksen (HE 185/1991 vp) mukaan määrittelystä ilmenee, että käsitteen ala on tarkoitettu laajaksi. Myös määrittelyn sanaa käyttäjä tulisi tulkita väljästi. Esimerkiksi ilmoittautuminen poliklinikalla tai kirjoittautuminen sairaalaan on riittävä osoitus hoitosuhteen alkamisesta, joka on edellytyksenä potilaan aseman syntymiselle. Potilaaksi katsotaan myös henkilö, joka hakee todistuksen terveydentilastaan jonkin etuuden hakemiseksi.

Potilaslain 2 §:n mukaan terveydenhuollon ammattihenkilöllä tarkoitetaan terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 2 §:ssä tarkoitettua henkilöä. Mainitussa laissa terveydenhuollon ammattihenkilöllä tarkoitetaan henkilöä, joka tämän lain nojalla on saanut ammatinharjoittamisoikeuden (*laillistettu ammattihenkilö*) tai ammatinharjoittamisluvan (*luvan saanut ammattihenkilö*) sekä henkilöä, jolla tämän lain nojalla on oikeus käyttää valtioneuvoston asetuksella säädettyä terveydenhuollon ammattihenkilön ammattinimikettä (*nimikesuojattu ammattihenkilö*).

Käsitykseni mukaan hätäkeskuksen ”asiakkuus” ei ole potilaslain 2 §:n mukaista terveyden- ja sairaanhoitopalvelun käyttämistä tai muuten niiden kohteena olemista. Käsitykseni mukaan hätäkeskuspäivystäjä ei ole potilaslain 2 §:ssä tarkoitettu terveydenhuollon ammattihenkilö.

Mainitun hallituksen esityksen mukaan potilaslain 5 §:n säännös potilaan tiedonsaantioikeudesta on välittömässä yhteydessä potilaan itsemääräämisoikeuteen, jota koskee lain 6 §. Näin ollen potilaslain 5 §:n mukainen menettely on edellytys 6 §:n mukaisen itsemääräämisoikeuden kannalta. 5 §:n 2 momentin mukaan ”terveydenhuollon ammattihenkilön on annettava selvitys siten, että potilas riittävästi ymmärtää sen sisällön”.

Edellä olevan perusteella pidän selvänä, että käsillä olevassa tilanteessa hätäkeskuspäivystäjälle puhelimitse esitetty ilmoitus, että ambulanssia ei tarvita, ei ole sellainen hoitotahdon ilmaisu, jota potilaslaissa tarkoitetaan. Kysymyksessä ei ole ollut lain tarkoittamin tavoin ”potilas” ja ”terveydenhuollon ammattihenkilö” eikä menettely myöskään täytä potilaslain 5 ja 6 §:ssä säädettyjä edellytyksiä.

Menettelyä ei siten voida perustella potilaslaissa säännellyllä itsemääräämisoikeudella.

Itsemääräämisoikeudesta perusoikeutena

Hätäkeskuslaitoksen lausunnossa on viitattu jokaisen yksilön itsemääräämisoikeuteen.

Totean tältä osin seuraavaa.

Perustuslailla jokaisen yksityiselämä on turvattu. Perusoikeusuudistusta koskevan hallituksen esityksen (HE 309/1993 vp, s. 52–53) mukaan yksityiselämän suojan lähtökohtana on, että yksilöllä on oikeus elää omaa elämäänsä ilman viranomaisten tai muiden ulkopuolisten tahojen mielivaltaista tai aiheetonta puuttumista hänen yksityiselämänsä. Yksityiselämän piiriin kuuluu muun muassa yksilön oikeus vapaasti solmia ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin ja ympäristöön sekä oikeus määrätä itsestään ja ruumiistaan. Edelleen hallituksen esityksessään todetaan, että yksityiselämän suojan takaamiseksi valtiolta on perinteisesti edellytetty sen ohella, että se itse pidättäytyy loukkaamasta kansalaisten yksityiselämää, myös aktiivisia toimenpiteistä yksityiselämän suojaamiseksi toisten yksilöiden loukkauksia vastaan.

Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä.

Perustuslain 7 §:n mukaan jokaisella on oikeus elämään.

Hätäkeskustoiminnasta annetun lain 12 §:ssä on säädetty päivystystehtävää suorittavan henkilöstön tehtävistä. Asiaa koskevan hallituksen esityksen (HE 262/2009 vp) mukaan päivystystehtävää suorittavan keskeinen tehtävä on vastaanottaa hätätilanteisiin liittyviä ilmoituksia ja välittää ilmoitus tai tehtävä niille, joille sen hoitaminen kuuluu. Tehtävän välittäminen vastuutaholle tapahtuu sen jälkeen, kun on arvioitu ilmoituksen perusteella tehtävän kiireellisyys ja tilanteen edellyttämät voimavarat. Päivystystehtävää hoitavalla on hallituksen esityksen mukaan käytettävissä olevien tietojen nojalla oikeus soveltaa viranomaisen antamaa ohjetta tilannearvion perusteella ilmoitusta tai tehtävää välitettäessä.

Perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaisesti ihmisarvoisen elämän turvaaviin perusedellytyksiin kuuluu perusoikeusuudistuksen esitöiden mukaan muun muassa oikeus kiireelliseen sairaanhoitoon.

Perustuslain 19 §:n 3 momentissa tarkoitettujen palvelujen riittävyttä arvioitaessa voidaan lähtökohtana pitää sellaista palvelujen tasoa, joka luo jokaiselle ihmiselle edellytykset toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä. Palvelujen järjestämistapaan ja saatavuuteen vaikuttavat välillisesti myös muut perusoikeussäännökset. Käsitykseni mukaan hätäkeskusten toiminta sosiaali- ja terveystoimen alan ilmoitusten ja tehtävien välittäjänä osaltaan täyttää julkisen vallan velvollisuutta sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamisessa. Hätäpuhelun johdosta tehtävän kiireellisyysarvion ja tehtävän välittämisen kohdalla tällaisen muuna perusoikeutena voi viime kädessä tulla kysymykseen oikeus elämään.

Hätäkeskuslaitoksen lausunnossa katsotaan, että sen arvioiminen, onko henkilö täydellisesti orientoitunut aikaan, paikkaan ja tapahtumiin, on puhelimen välityksellä äärimmäisen hankalaa. Olen tästä samaa mieltä. Pidän esimerkiksi epätodennäköisenä, että potilas-lääkärisuhteessa (josta tässä ei siis ole kysymys) pelkkä puhelimitse ilmoitettu hoidosta kieltäytyminen tilanteessa, jossa lääkäri ei tunne potilasta eikä hänellä ole tietoa tämän mahdollisesta sairaushistoriasta, olisi potilaslain 5 ja 6 §:n näkökulmasta pätevä hoidosta kieltäytyminen.

Käsitykseni mukaan edellä lausuttu on otettava huomioon myös arvioitaessa sitä, mikä paino on annettava kohdehenkilön omalle lausumalle sairaankuljetuksen tarpeesta. Edellä todettu hankaluus antaa syyn suhtautua varovaisesti puhelimesta ilmoitetulle kieltäytymiselle sairaankuljetuksen tarpeesta.

Vaikka itsemääräämisoikeuteen kuuluu oikeus määrätä itsestään ja ruumiistaan, julkisella vallalla on samanaikaisesti velvollisuus turvata elämää – mihin kuuluu myös velvollisuus edistää terveyttä (Irma Pahlman; Potilaan itsemääräämisoikeus, s. 76–77). Käsillä olevan kaltaisessa tilanteessa on riskinarviota tekevän hätäkeskuspäivystäjän näkökulmasta viime kädessä kysymys kahden (tai kolmen) perusoikeuden – yksilön itsemääräämisoikeuden, oikeuden riittävien terveystalvelujen/oikeuden elämään – kollisiosta. Vakiintuneesti on katsottu, että mahdollinen perusoikeuksien kollisio joudutaan ratkaisemaan punninnalla, jolloin tavoitteena tulee olla molempien perusoikeuksien mahdollisimman täysimääräinen samanaikainen toteutuminen (esim. Viljanen teoksessa Perusoikeudet, 1999, s. 155). Mikael Hidénin mukaan (silloin perusoikeussäännökset sisältänyt) hallitusmuoto ei tuntenut perusoikeuksien eriarvoisuutta. Kollisiotilanteissa tarkoitus (oleellisesti) suojata jotakin perusoikeutta voi oikeuttaa (lieviin) kajoamisiin toiseen perusoikeuteen (Hidén, Perusoikeudet Hallitusmuodon II luvussa, Oikeustiede–Jurisprudencia I: 1971, s. 69–70, 84–87). Nykylainsäädännön mukaan Hidén on arvioinut asiaa samoin: jonkin oikeuden vähäinen loukkaus voi olla oikeutettua, jos sillä saavutetaan huomattava etu toiselle oikeudelle (teoksessa In memoriam Kari S. Tikka 1944–2006, 2007, s. 69).

Käsitykseni mukaan edellytyksenä hätäkeskuspäivystäjälle osoitetun kohdehenkilön sairaankuljetuksen kieltävän tahdonilmaisun huomioon ottamiselle on, että sen antajalla on tuolla hetkellä riittävä ymmärtämis- ja päättämiskyky. Näihin vaikuttavat esimerkiksi vammojen laatu ja mahdollinen alkoholin tai muun aineen aiheuttama päihtymys. Käsitykseni mukaan puhelimitse näistä seikoista on mahdotonta tai ainakin varsin vaikea varmistautua.

Pidän selvänä, että käsillä olevan kaltaisessa tilanteessa ei itsemääräämisoikeudelle voida ilman erityistä varmuutta siitä, että tahdonilmaisun antajalla on tilanteessa riittävä ymmärrys sekä omasta tilanteestaan että kieltäytymisen mahdollisista seurauksista, antaa suurtakaan painoa. Yksilön oikeudelle kiireellisen sairaanhoitoon sekä julkisen vallan velvollisuudelle terveyden ja elämän edistämiseen edellä todetun mukaisesti on käsitykseni mukaan annettava hätäkeskustoiminnassa pääsääntöisesti suuri painoarvo. Itsemääräämisoikeus voinee – ottaen huomioon käytännön ongelmat siinä, miten henkilön tahdonmuodostuksen pätevydestä varmistutaan – vain poikkeuksellisesti saada punninnassa niin suuren painoarvon, että puuttuminen henkilön yksityiselämään olisi aiheetonta ja tehtävä jätettäisiin välittämättä, jos edellytykset sille ilman kieltäytymistä ovat olemassa.

Käytettävissäni olevien puhelutallenteiden perusteella olen eri mieltä kuin Hätäkeskuslaitos siitä, onko hätäpuhelun kohdehenkilö ollut hengenvaarassa. Käsitykseni mukaan aivohalvaukseen liittyy hengenvaara ja ilmoitetut oireet (vinossa istuminen ja aggressiivisuus) viittaavat aivohalvaukseen. Lisäksi puhelujen perusteella kohdehenkilön oireet olivat

pahentuneet ensimmäisen soiton ja sairaankuljetusyksikön käynnin jälkeen. Käytettävissäni olevan aineiston perusteella ei sairaankuljetusta olisi tullut jättää hälyttämättä.

Toimenpidettä harkitessani olen ottanut huomioon, että tehtävän välittäminen ja riskinarvio sisältää aina jossain määrin harkintavaltaa. Pidän riittävänä saattaa edellä esittämäni käsityksen vuoromestari A:n tietoon.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3 esittämäni käsityksen vuoromestari A:n tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.